

Д. А. Гулак
ПУБЛІЦЫСТЫКА ВАЙНА ДЭЛОРЫ
Ў КАНТЭКСЦЕ ІНДЗЕЙСКАГА НАЦЫЯНАЛЬНАГА
САМАВЫЗНАЧЭННЯ

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск;
daminka.hulak@yandex.by;
навуц. кір. – Г. М. Бутырчык, канд. філал. навук, дац.

У артыкуле разглядаецца зборнік «Кастар памёр за вашыя грахі: Індзейскі маніфест» В. Дэлоры; асвятляецца грамадска-палітычны кантэкст фарміравання літаратуры Індзейскага адраджэння, вызначаецца жанравая прырода зборніка і яго канцэптуальныя задачы; параўноўваецца рыторыка індзейскай і афраамерыканскай публіцыстыкі часоў Руху за грамадзянскія правы. Асаблівая ўвага надаецца камунікатыўным стратэгіям В. Дэлоры і функцыянальнай ролі антытэзы ў тэксце.

Ключавыя словы: індзейскае адраджэнне; літаратура амерыканскіх індзейцаў; трайбалізм; Дэлорыя; публіцыстыка.

Выбітным палітычным дзеячам і тэарэтыкам індзейскага самавызначэння ў 60-я гады стаў Вайн Дэлорыя (Vine Victor Deloria Jr., 1933–2005) – прадстаўнік племені Сіу, даследчык карэннаамерыканскай гісторыі і вераванняў, палітык і публіцыст.

Шырокую вядомасць В. Дэлорыя як мысліцелю прынесла яго першая кніга – публіцыстычны зборнік «Кастар памёр за вашыя грахі: Індзейскі маніфест» («Custer Died for Your Sins: An Indian Manifesto», 1969). Праца не толькі паспрыяла прыцягненню ўвагі шырокіх колаў грамадства да становішча індзейскіх супольнасцяў у ЗША, а перадусім прадэманстравала бачанне амерыканскай унутрыпалітычнай кан’юнктуры з пазіцыі індзейскай грамадскай думкі.

Час выхаду першай кнігі В. Дэлорыя супаў з іншымі знакавымі падзеямі гісторыі індзейскага самавызначэння. Так, канец 1960-х гг. стаў перыядам росквіту паніндэанісцкага актывізму і культурнай рэвалюцыі, мэтавай групай якой былі найперш шэраговыя амерыканцы [3, с. 21]. Акрамя руху паніндэаністаў, 1969 год адзначыў пачатак Індзейскага адраджэння ў літаратуры. За некалькі месяцаў да публікацыі першай кнігі В. Дэлорыя раман Н. С. Момадэя «Дом, створаны з растання» (англ. «House Made of Dawn», 1968) быў уганараваны Пулітцараўскай прэміяй. Гэта прыцягнула ўвагу да белетрыстыкі многіх карэнных аўтараў. Такім чынам, прафесійная літаратура Адраджэння бярэ пачатак адначасова з шырокім грамадзянскім рухам

за самавызначэнне і з уласцівай ёй палітычнасцю асэнсоўвае праблемы, акрэсленыя В. Дэлорыяй і іншымі ідэолагамі.

Жанравая прырода кнігі «Custer Died for Your Sins: An Indian Manifesto» ў вялікай ступені адпавядае назве. Тэкст дэманструе тыпалагічныя прыкметы, уласцівыя *маніфесту* ў яго першасным значэнні – палітычнай дэкларацыі, якая мае праграмны характар і прызначаная для практычнага ажыццяўлення ў грамадска-палітычным полі [4, с. 138]. Абраўшы яскравую апелятыўную рыторыку, аўтар даказвае мэтазгоднасць прапанаваных ім зменаў. Пры гэтым манера пісьма В. Дэлорыі застаецца свабоднай і арыентаванай на вуснамоўнасць, што найбольш характэрна для кампазіцыйнай формы эсэ з пастаянным чаргаваннем мастацка-публіцыстычных і эпістэмалагічных сродкаў аргументацыі. Асобныя раздзелы кнігі даюць разгорнуты агляд тэндэнцый амерыкана-індзейскіх адносінаў з увагай да дат, імёнаў і г. д., у той час як у іншых асабісты досвед аўтара і камічнае выступаюць асноўнымі шляхамі пераконаўчага ўздзеяння на чытача.

«Custer Died for Your Sins» спалучае задачы ўводзінаў у сацыякультурную парадыгму індзейскага трайбалізму для прафанаў і закліку да кансалідацыі карэннага насельніцтва ЗША вакол мэтай самавызначэння. Пры гэтым непасрэдным дыялог вядзецца толькі з калектыўным індзейцам: да белых як даміноўнай сацыяльнай групы В. Дэлорыя апелюе выключна ў форме трэцяй асобы – *he, they, the white, whites*. Аднак нягледзячы на ігнараванне белага чытача на камунікатыўным узроўні, імпліцытны зварот да шэраговага амерыканца чытаецца на зместавым узроўні: аўтар устойліва ўжывае прыём антытэзы, дзе найбольш пашыраны пункт гледжання на тую ці іншую з’яву выступае зыходным, а індзейскі – альтэрнатыўным.

У якасці метатэмы варта вылучыць *крызіс гістарычнай самасвядомасці амерыканцаў*. В. Дэлорыя асэнсоўвае яго праявы ў розных сферах грамадскага жыцця. Першыя 6 раздзелаў кнігі з выкрывальніцкім пафасам асвятляюць праблемы «парушаных дамоваў», наступствы шматгадовых палітычных праграм, хрысціянскага місіянерства і інш.

Паверхневы ўзровень крызісу самасвядомасці – праблема скажонай рэпрэзентацыі індзейцаў у амерыканскай культурнай прасторы – раскрываецца ў першым раздзеле кнігі. «To be an Indian in modern American society is in a very real sense to be unreal and ahistorical» [2, с. 2], – піша В. Дэлорыя. На прыкладзе першага раздзела можна ахарактарызаваць стыль мастацкага мыслення аўтара. Аповед В. Дэлорыі распачынаецца ў камічнай мадальнасці – з мяккай

іроніяй ён аналізуе прыроду звыклых праяваў «добразычлівага расізму» белых. Аднак тон паблажлівай насмешкі паступова змяняецца на бескампраміснае выкрыццё сістэмнай няроўнасці, якая, на думку аўтара, ёсць праявай крызісу асэнсавання амерыканскай нацыяй яе мінулага. У заключэнні В. Дэлорыя з уласцівай афарыстычнасцю вызначае шлях пераадолення крызісу ідэнтычнасці, а менавіта – індзейскае культурнае адасабленне: «What we need is a cultural leave-us-alone agreement, in spirit and in fact» [2, с. 27].

«The American public feels most comfortable with the mythical Indians of stereotype-land who were always there» [2, с. 2], – піша В. Дэлорыя. Дадзеная фармулёўка дакладна адлюстроўвае канцэпцыю аб адмысловай каштоўнасці ролі Іншага ў масавай культуры постфранціру. Так, выцясніўшы з гістарычнай памяці эпізоды супрацьстаяння і прыгнятання карэнных амерыканцаў, культура мейнстрыму імкнецца да ўзнаўлення знаёмага ёй вобраза «noble savage». Падобным чынам пра ідэалагічна абумоўленыя лакуны ў агульнапрынятай канцэпцыі станаўлення ЗША разважае і Джэймс Болдуін (1924–1987) – афраамерыканскі паэт, празаік і публіцыст, адзін з вядучых галасоў барацьбы з расізмам у 1950–60-х гг. Д. Болдуін у «Прамове да настаўнікаў» («A Talk to Teachers», 1963) сцвярджае: «If you have to lie about my real role here, if you have to pretend that I hoed all that cotton just because I loved you, then you have done something to yourself. You are mad» [1, с. 202]. Абодва аўтары разглядаюць гісторыю амерыканскай дзяржаўнасці як набор устойлівых міфалагем, што спараджаюць маргіналізацыю і «нябачнасць» меншасцяў у сучаснасці.

Параўнанню індзейскага і афраамерыканскага ў кантэксце расавай палітыкі ЗША В. Дэлорыя прысвячае асобны раздзел – «The Red and the Black». Паводле аўтара, Рух за грамадзянскія правы з яго праінтэграцыйным характарам і імкненнем да роўнага прававога статусу і выкаранення сегрэгацыі не мог адпавядаць каштоўнасцям трайбалізму, аснова якога – абасабленне індзейскіх супольнасцяў і ўзмацненне іх суверэнітэту праз асаблівы статус. Тут В. Дэлорыя выкарыстоўвае антытэзу ў нечаканым кантэксце і супрацьпастаўляе чорную «большасць» – галоўны суб’ект расавай праблематыкі ЗША сярэдзіны XX ст. – з індзейскай меншасцю.

Гэтыя і іншыя аспекты рэчаіснасці, якія зрабіліся аб’ектам аўтарскай рэфлексіі ў першых шасці раздзелах кнігі, разглядаюцца як каталізатары індзейскага руху за самавызначэнне. У далейшых чатырох раздзелах акцэнт пераносіцца на фактары, якім належыць паспрыяць зменам. У тэксце захоўваецца

выкрывальніцкая рыторыка адносна белых, аднак больш увагі надаецца патэнцыялу карэнных амерыканцаў да адраджэння і росквіту.

Перавагай аптымістычнай інтанацыі вызначаецца раздзел «Indian Humor», у якім В. Дэлорыя адыходзіць ад рыторыкі маніфеста, каб адкрыць чытачам своеасаблівае індзейскае смехавой культуры. Гумар разглядаецца як аснова агульнай ідэнтычнасці і шлях пабудовы культуры памяці: «Humor, all Indians will agree, is the cement by which the coming Indian movement is held together» [2, с. 167]. Пры гэтым не менш важнай яго функцыяй, на думку В. Дэлорыі, выступае фаміліярызацыя індзейскага Іншага ў амерыканскай культурнай прасторы.

У перадапошнім раздзеле аўтар прапануе арыгінальны погляд на ўзаемапрацікненне індзейскай племянной і амерыканскай сацыяльных сістэм, гаворачы пра трайбалізацыю апошніх. В. Дэлорыя мяняе традыцыйны напрамак суб'ектна-аб'ектных адносінаў даміноўнай і «малай» культур і разглядае індзейскі трайбалізм як крыніцу практычных узораў, а еўраамерыканскае грамадства – як культуру-пераймальнік і аб'ект уплыву. У заключэнні чытаецца намер пераканаць чытача ў тым, што самабытнасць і жыццяздольнасць племяннога светапогляду знойдзе шырокае прызнанне: «At present the visible poverty of Indian tribes veils the great potential of the Indian people from modern society. But in many ways the veil is lifting and a brighter future is being seen» [2, с. 242].

Кніга «Custer Died for Your Sins: an Indian Manifesto» паспрыяла актуалізацыі праблем карэннай меншасці ЗША і стала палітычнай дэкларацыяй паніндэанісцкага імкнення да самавызначэння. Акрамя таго, праца В. Дэлорыі істотна паўплывала на фармаванне традыцыі літаратуры Індзейскага адраджэння, перадвызначыўшы яе праблемнае поле і зацвердзіўшы ідэю самакаштоўнасці індзейскай племянной ідэнтычнасці. У тэксце кнігі варта выдзеліць дзве тэматычныя часткі. У першай з іх (раздзелы 1–6) выразна акрэслены сацыякультурныя і гістарычныя перадумовы індзейскага руху за самавызначэнне. Яны трактуюцца аўтарам як праявы крызісу гістарычнай самасвядомасці амерыканцаў. У другой частцы (раздзелы 7–11) аналізуюцца фактары, якім належыць паспрыяць змене парадыгмы індзейскага палітыкі і яе развіццю ў рэчышчы новага трайбалізму. Стыль В. Дэлорыі характарызуецца свабодная манера пісьма, арыентаваная на вуснамоўнасць, канфрантацыйнасць, афарыстычнасць, шырокае выкарыстанне гумару і эфекту антытэзы, які можна лічыць эмацыйна-сэнсавай дамінантай тэксту.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Baldwin J.* A talk to teachers // *Critical Issues in Education: An Anthology of Readings* / ed. Eugene F. Provenzo. 2006. P. 198–205.
2. *Deloria V. Jr.* Custer died for your sins. New York, 1969: Norman, 1988.
3. *Reflections on American Indian history* / ed. Albert L. Hurtado, Norman: University of Oklahoma Press, 2008.
4. *Симян Т. С.* К проблеме манифеста как жанра: генезис, понимание, функция // *Критика и семиотика*. 2013. № 2. С. 130–148.